

**Radionica o razvoju dobre uprave
za članove Skupštine Kosova
12.-16. juni 2002.
Warrenton, Virginia
Izveštaj medijatora Daniela Serwera i Georga Warda, USIP**

Trideset članova Skupštine Kosova (dole navedenih) sastalo se u Airlie Houseu u Warrentonu, Virginia i učestvovalo u Radionici o razvoju dobre uprave od 12. do 16. juna, koju je organizovao Institut za mir Sjedinjenih američkih država, uz pomoć State Departmenta. Radionici su prisustvovali ambasador John Menzies i predstavnici UNMIK-a, uključujući i OSCE. Učesnici su predstavljali različite grupe, koje sačinjavaju raznoliko društvo Kosova. Ciljevi Radionice bili su podsticanje uzajamnog razumevanja i tolerancije potrebnih u demokratskom društvu; vežbanje veština za upravljanje i rešavanje konflikta; unapređivanje rada vlade jačanjem veština za građenje koalicija i postizanje konsenzusa; i poboljšavanje razumevanja transparentnosti i odgovornosti kao osnova dobre uprave.

Učesnici su radili u radnim grupama i postigli konsenzus o sledećim važnim pitanjima:

Ljudska prava, uključujući povratak raseljenih lica i izbeglica

Ljudska prava se ranije nisu poštivala na Kosovu, a i danas postoje ozbiljni problemi. Svi su se složili da Kosovom treba da upravlja UNMIK u skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UNA.

Kosovo bi, ubuduće, trebalo da predvodi u poštivanju standarda ljudskih prava u Evropi, a Skupština će da usvoji potrebne zakone kako bi se to ostvarilo, uključujući zakone koji će da obezbede prava srpskoj, turskoj, romskoj, bošnjačkoj, aškali i drugim etničkim zajednicama. Građani Kosova trebali bi da budu tretirani kao pojedinci, a njihova osnovna ljudska prava da budu zaštićena, uključujući slobodu kretanja za sve, zaštitu vlasništva, jednakost pred zakonom, i povratak svih izbeglih i raseljenih lica. Uz podršku međunarodne zajednice, svi građani moraju da odustanu od nasilja kao sredstva za postizanje svojih ciljeva, da poštuju vladavinu zakona i ispunjavaju svoje građanske obaveze. Kulturna prava i etničke zajednice bi morale da se poštuju. Ingerencija UNMIK-a trebalo bi da se sprovodi na celoj teritoriji Kosova, paralelne strukture bi trebale biti eliminisane kako se njihove usluge proširuju na celo stanovništvo, a svi građani bi morali da prihvate dokumente UNMIK-a, uključujući automobilske registarske tablice. Članovi svih etničkih grupa koji su počinili ratne zločine trebalo bi da budu izvedeni pred lice pravde, u Hague ili negde drugde.

Članovi Skupštine sa nestrpljenjem očekuju da se što pre poduzmu mere sa ciljem:

- Eliminisanja kontrolnih tačaka u enklavama čim se dostigne zadovoljavajuća bezbednosna situacija;
- Uspostavljanja slobode kretanja za sve po celom Kosovu;

- Obezbeđivanja prevoznih sredstava za članova Skupštine da im nisu potrebna oklopna vozila;
- Organizovanja kosovske policije koja zaslužuje poverenje svih etničkih grupa;
- Prihvatanja dokumenata UNMIK-a u susednim jurisdikcijama;
- Provođenja diskusije u komisiji i prihvatanje od strane Skupštine plana za povratak raseljenih lica i izbeglica iz svih etničkih grupa njihovim domovima širom Kosova.
- Da skupštine opština razmotre dozvolu korištenja prethodnih imena gradova, regija, sela i ulica pored njihovih sadašnjih imena;
- Hitnog prestanka uništavanja groblja i verskih i kulturnih dobara.

Albanski članovi su potvrdili da imaju posebnu odgovornost da obezbede da se glasovi manjina čuju i da pokažu spremnost za reintegriranje drugih grupa na Kosovu. Srpski članovi su potvrdili da neki Srbi koriste svoje pravo da prodaju imovinu na Kosovu i da neće da se vrate, ali to ne bi trebalo da bude dozvoljeno, ukoliko se dešava pod pritiskom i međunarodna zajednica ne bi trebala da ohrabruje ove tendencije.

Ekonomski razvoj

Uprkos velikom napretku ostvarenom od 1999, ubrzani ekonomski razvoj je još uvek jedan od urgentnih prioriteta za Kosovo.

Od kraja sukoba, otvoreno je 140.000 radnih mesta i 18.000 novih preduzeća, uglavnom izvan srpskih područja. Devedeset i četiri odsto prvog budžeta kosovske vlade finansira se iz izvora na Kosovu. Usvojeni su evropski standardi u bankarstvu i drugim preduzećima. Kosovo ima dobro obrazovanu i visoko motivisanu radnu snagu.

Istovremeno, preveliki broj preduzeća ostaje i dalje u rukama UNMIK-a, nema dovoljno podsticaja za investitore, niti odgovarajuće zakonske regulative za zaštitu privatne svojine. Međunarodne institucije, posebno UNMIK, nisu doprinele ekonomskoj reformi koliko je bilo potrebno.

Članovi Skupštine nadaju se budućnosti u kojoj će:

- Privredom da dominira slobodno tržište, u kojem će sva preduzeća pod kontrolom vlade biti privatizovana, izuzev ograničenog broja komunalnih i preduzeća za održavanje infrastrukture;
- Da se uspostavi poštivanje međunarodnih trgovačkih standarda i standarda proizvoda;
- Da se inostranim investitorima daju podsticaji, uključujući i mehanizme za slobodan protok kapitala, radne snage i roba. Trebalo bi da se razmotri uspostavljanje aranžmana za otvaranje slobodnih zona i zone za obradu izvoza;
- Da se uvede poreski sistem koji će obezrediti finansiranje kosovske vlade bez da se guše podsticaje za biznis;
- Da postoje liberalni trgovački aranžmani unutar regije i sa drugim delovima Evrope; i

- Da se razviju jake strane sektora rudarstva, poljoprivrede, proizvodnje električne energije, turizma, prerade metala i lake industrije.

Da bi se primaklo ostvarivanju te vizije, članovi Skupštine predlažu da se:

- Dovrši rad Skupštine na zakonskoj infrastrukturi za privrednu aktivnost;
- Podstakne UNMIK da razreši pitanje vlasništva i započne privatizaciju, te da koristi fondove koji se dobiju od prodaje preduzeća za ekonomski razvoj i socijalnu pomoć.
- Revitalizuju održiva privredna dobra kao što su Trepča, Ferronikel, Elektroekonomija, i železnička mreža;
- Stvore podsticaji za investicije;
- Stvore institucionalni okviri za razvoj tržišne ekonomije i slobodne trgovine sa susednim zemljama;
- Transformiše Kosovo u zonu slobodne trgovine;
- Dovrše neophodni saobraćajni koridori;
- Podstakne razvoj malih i srednjih preduzeća;
- Ponudi bolje profesionalno i tehničko obrazovanje i obuka za mlade;
- Razviju mehanizmi i institucije za efikasniju borbu protiv korupcije; i
- Radi zajedno sa UNMIK-om na prenosu ovlašćenja potrebnih za podsticanje ekonomskog razvoja sa međunarodne na kosovsku upravu.

Obrazovanje

Svim građanima Kosova potrebno je da se obrazuju na vlastitom jeziku na svim nivoima i na nediskriminatornoj osnovi. Kosovo bi moralo da teži najvišim evropskim standardima. To će da zahteva usvajanje zakona o modernizaciji i reformi kosovskih škola, uključujući modernizovanje postojećih objekata, razvoj obrazovanja kvalifikovanih radnika (uključujući i višu policijsku akademiju), i uvođenje više ekonomskih predmeta u školski plan i program. U procesu transformisanja škola da bi dostigle evropske standarde u demokratskom kontekstu, reintegriranje postojećeg sistema, u kojem su Srbi uglavnom odvojeni od drugih, počeće automatski paralelno sa razvojem u drugim delovima regije. Ipak, postoji potreba da se smesta preduzmu koraci u skladu sa sledećim:

- Univerziteti profesori i studenti bi morali da započnu dijalog, uključujući uzajamne posete objektima i razmene informacija o svojim nastavnim planovima i programima, kao prvi korak prema povratku srpskih univerzitetskih institucija u Prištinu.
- Privatni univerzitet na engleskom jeziku na Kosovu trebalo bi da zbliži studente iz svih etničkih grupa.
- Skupština bi trebala da podstakne vladu Kosova da obezbedi da se diplome iz postojećih srpskih institucija prihvataju širom Kosova, baš kao što se diplome kosovskih institucija prihvataju širom Srbije. Slični aranžmani bi trebali biti napravljeni po celom regionu.
- Na nižim nivoima (osnovne i srednje škole), trebalo bi da se organizuju etnički integrirani sportski timovi na regionalnoj osnovi. Međunarodna zajednica bi

trebala da obezbedi obrazovanje o toleranciji, a elektronska sredstva trebalo bi da se koriste za poboljšavanje komunikacije među školskom decom iz različitih etničkih grupa.

- Srpske škole bi trebale da nude albanski jezik kao predmet na dobrovoljnoj osnovi, a albanske škole bi trebale da nude srpski jezik kao predmet na dobrovoljnoj osnovi; sve škole trebalo bi da nude engleski jezik kao predmet.
- Skupština bi trebala da podstiče vladu Kosova da pokrene proces kroz koji bi timovi nastavnika započeli preispitivanje nastavnog plana i programa na nivou osnovnih i srednjih škola da bi se izbeglo podstrekivanje etničke mržnje.
- Iako su one pozitivan primer dobijanja prava kroz integraciju u kosovske institucije, turska, romska i bošnjačka zajednica zahtevaju od Skupštine da poveća zvanično korištenje njihovih jezika, bolju obuku nastavnog osoblja, i bolje kurseve albanskog jezika.

Kancelarija Sjedinjenih Država u Prištini pozvana je da učestvuje u pokretanju dijaloga između obrazovnih institucija na razini univerziteta.

Socijalna zaštita

Diskusija o pitanjima vezanim za socijalnu zaštitu pokazala je izuzetno veliki stepen slaganja kada se radi o dijagnozi problema, ali i o predlozima za budućnost. Diskusija je bila uglavnom koncentrisana na pitanja penzija, nezaposlenosti, zdravlja i položaja spolova.

Trenutno na Kosovu živi 120.000 ljudi u dobi za penziju, koji ne primaju penziju. Takođe 34.000 invalida nema od čega da živi. Stopa nezaposlenosti iznosi najmanje 65 odsto. Sistem zdravstvene zaštite je neadekvatan i bez dovoljno sredstava. Mada jednakost spolova postoji na zakonskoj osnovi, žene su suočene sa praktičnim preprekama u svojim nastojanjima da daju doprinos kosovskom društvu.

Ubuduće, pravo na rad i na slobodan izbor mesta gde se radi trebalo bi da bude dostupno svima na nediskriminatornoj osnovi diljem Kosova. Postoji potreba da se smesta obezbedi isplata socijalne pomoći onim koji su ostali bez posla i da se obezbedi obuka i prekvalifikacija onima koji žele ubuduće da rade.

Nastojanja da se poboljša isplata penzija zaslužuje da bude važan prioritet. Skupština, druge kosovske institucije i UNMIK trebalo bi da rade zajedno, uz podršku američke vlade, da pregovaraju sa Beogradom, kako bi:

- Stanovnicima Kosova bio obezbeđen njihov odgovarajući iznos iz centralnog penzijskog fonda Srbije;
- Vratili stanovnicima Kosova sredstava koja su izgubili 1990. zbog zatvaranja banaka;
- Usmerili 40% prihoda od privatizacije u centralni penzioni fond Kosova; i
- Efikasnije kontrolisali uvoz i prodaju robe kao što su cigarete i benzin, te ubirali porez na tu robu.

Na polju zdravstvene zaštite, prioritet bi trebalo da se da merama neophodnim za:

- Obnovu dotrajalih zgrada;
- Kupovinu moderne opreme; i
- Adekvatnom finansiranju plata u zdravstvu;
- Zapošljavanju dodatnih zdravstvenih profila; te
- Naprave aranžmani za nabavku najnovijih lekova na recept.

Da bi se pomoglo ženama da prevaziđu prepreke na koje nailaze, članovi Skupštine odlučili su da prioritet daju sledećim projektima:

- Modernizaciji infrastrukture obdaništa, predškolskih i školskih ustanova;
- Producovanju porodiljskog bolovanja;
- Pomaganju bračnim drugovima u planiranju porodice; i
- Obezbeđivanju da žene imaju pristup celom nizu opcija u zapošljavanju.

Poboljšavanje rada Skupštine Kosova

Prva faza, koja je bila koncentrisana na organizovanje Skupštine i izbor vlade, sada je završena. Članovi Skupštine sada očekuju sledeću fazu, u kojoj će Vlada i Skupština preuzeti veće odgovornosti od UNMIK-a i biti odgovorne za svoje upravljačke sposobnost. Velika pomoć, koju već pružaju OSCE, USAID, NDI i drugi, treba da se nastavi. Sledеća faza će zahtevati modernizaciju objekata, poboljšanje pomoćnih službi i resursa, procedura i odnosa sa UNMIK-om generalno, a naročito sa Specijalnim predstavnikom Generalnog sekretara (SPGS).

Potrebe Skupštine uključuju sledeće:

- Kancelarije, za početak za predsednike komisija i vođa parlamentarnih grupa, a kasnije i za sve članove Skupštine, naročito onih koji sada nisu u mogućnosti da žive na Kosovu;
- Komputere, individualni pristup Internetu, službene e-mail adrese kao i telefone;
- Više plate i nadoknadu za prevoz i službenu reprezentaciju;
- Prevoz do Skupštine iz svih delova Kosova za sve članove Skupštine, tako da članovi mogu da putuju zajedno istim vozilima, što će da poboljša bezbednost i dati im prilike za konsultacije na međuetničkom nivou;
- Prepis ili pisani zapisnik sa zasedanja Skupštine;
- Imenik sa konaktanim informacijama za sve članove Skupštine;
- Bezbedno mesto na kojem se članovi Skupštine mogu neslužbeno sastajati;
- Prošireni Sekretariat;
- Da se obezbedi svim članovima Skupštine povratak svojim kućama.

Skupština će morati da definiše prioritete ovih potreba i da odluči koje bi trebalo prvo zadovoljiti, za vreme samog preuzimanja budžeta.

Takođe postoji potreba da se poboljša izveštavanje, konsultacije, transparentnost i koordinacija između UNMIK-a i Skupštine. Funkcioneri UNMIK-a, uključujući sve njihove službe, trebali bi da budu spremni na konsultacije sa Skupštinom, uključujući predsednike odgovarajućih komisija, te da podnose izveštaje o svojim planovima, pogotovo za one oblasti koje će uskoro da budu predate u nadležnost Vlade. SPGS bi

trebao da razmotri mogućnost da ga kosovski funkcioneri i članovi Skupštine iz različitih etničkih zajednica prate na službenim putovanjima, na kojima razgovara o Kosovu sa međunarodnom zajednicom. On bi takođe trebao da razmotri i mogućnost redovnog obraćanja Skupštini.

Dijalog unutar kosovskog društva

Članovi Skupštine su se složili da je dijalog između Skupštine i grupa u građanskom društvu na Kosovu neophodan za dobru upravu. Oni smatraju da je njihova obaveza promocija dijaloga sa biračkim telom. Podjednako je važan razvoj dinamične kulture građanskih organizacija, uključujući multietnička tela.

Trenutno, članovi Skupštine ograničeni su nedostatkom fizičke infrastrukture i finansijskih sredstava u vođenju celovitog dijaloga sa biračkim telom, kakav bi bio poželjan. Ipak, pojedini članovi preduzeli su inicijativu da se sastanu sa biračima individualno i u grupama, često koristeći domove članova za takve sastanke. Svi članovi su rešeni da traže mogućnosti za dijalog sa biračima, i direktno i preko medija. Na medije bi trebalo gledati kao na partnere, a ne prepreke za uspostavljanju dijaloga.

Članovi su se složili da su nevladine organizacije, i međunarodne i one s Kosova, igrale važne uloge u napretku koji je ostvaren u proteklih nekoliko godina. Istovremeno, međutim, članovi su primetili da su, uz retke izuzetke, domaće nevladine organizacije i dalje bazirane na etničkoj pripadnosti. Neki članovi su izrazili mišljenje da je doprinos međunarodnih nevladinih organizacija umanjen zbog slučajeva lošeg upravljanja i nepotpune kooperacije sa kosovskim grupama. Svi su se članovi složili da je poželjno da se poveća broj multietničkih nevladinih organizacija. Neki primeri ovog tipa organizacija već postoje, ali, u principu, članstvo u svim nevladnim organizacijama trebalo bi da bude otvoreno za sve građane Kosova. To bi moglo da se podstiče, između ostaloga, i kroz usvajanje zakona o nevladnim organizacijama.

Članovi Skupštine usaglasili su se da je važno da se proširi prostor za društveni dijalog i da se sarađuje uzajamno i sa UNMIK-om na povećavanju transparentnosti komunikacija između Skupštine i birača. Oni su se također usaglasili da bi sledeći koraci mogli da budu konstruktivni:

- Da se u svakoj opštini odredi objekat za sastanke između članova Skupštine i birača;
- Da se u skupštinskim komitetima održavaju svedočenja, na kojima bi se čulo mišljenje birača o određenim pitanjima, kako u Prištini, tako i u mestima na koja će posebno da utiče predloženi zakon;
- Da skupštinske komisije osnuju ekspertne savetodavne komisije za važne zakonodavne teme kako bi se saslušala stanovišta birača i upotrebila njihova ekspertiza; i
- Da se kroz web sajt Skupštine uspostave mehanizmi za pokretanje dijaloga između birača i članova Skupštine.

UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE

Učesnici:

Ms. Sabile Basha
Mr. Arsim Bajrami
Mr. Nexhat Daci
Ms. Nergjivane Dauti
Mr. Sokol Djordjević
Ms. Zehra Elezi
Mr. Alush Gashi
Mr. Tomë Hajdaraj
Mr. Sabri Hamiti
Ms. Teutë Hadri
Ms. Zyfije Hundozi
Ms. Ljiljana Kenić
Ms. Nekibe Kelmendi
Mr. Agim Krasniqi
Mr. Ismail Kurteshi
Mr. Bajram Kosumi
Mr. Bogoljub Milošević
Mr. Naim Maloku
Mr. Zylfi Merxha
Mr. Randjel Nojkic
Ms. Stojanka Petković
Mr. Haki Shatri
Ms. Edi Shukriu
Ms. Exhlale Salihu
Ms. Editra Tahiri
Ms. Rada Trajković
Ms. Cveta Vujičić
Mr. Bajrush Xhemajli
Mr. Mahir Yagcilar
Mr. Lulzim Zeneli